

C-19/20. sz. ügy**Az előzetes döntéshozatal iránti kérelemről a Bíróság eljárási szabályzata
98. cikkének (1) bekezdése alapján készített összefoglalás****A benyújtás napja:**

2020. január 16.

A kérdést előterjesztő bíróság:

Sąd Okręgowy w Gdańsku (Lengyelország)

Az előzetes döntéshozatalra utaló határozat kelte:

2019. december 30.

Felperesek:

I.W.

R.W.

Alperes:

Bank BPH Spółka Akcyjna w Gdańsku

Az alapeljárás tárgya

A hitelszerződés érvénytelenségének megállapítása, tekintettel arra, hogy az az indexálási záradékokat tartalmazó részében ellentétes a nemzeti jog kogens rendelkezéseivel, az indexálásra vonatkozó kikötések pedig tisztességtelenek, a szerződés érvénytelenségének megállapítása tekintettel arra, hogy felperesek azt a hitel teljes költségével és a szerződés egészének érvénytelenségével kapcsolatos tévedés alapján kötötték meg, valamint a tőke- és kamatelemek jogcímén kifizetett összegek és díjak bank általi visszafizetésének követelése.

Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgya és jogi alapja

A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv (a továbbiakban: 93/13 irányelv) 2. cikkének és 3. cikke (1) és (2) bekezdésének ezen irányelv 4. cikkének (1) bekezdésével összefüggésben, valamint 6. cikkének (1) bekezdésével és 7. cikkének (1) bekezdésével összefüggésben történő

értelmezése a bíróságnak a fogyasztóval kötött szerződésben foglalt valamely feltétel tisztességtelen jellegének megállapítására irányuló kötelezettsége tekintetében, amennyiben az ítélelhozatal időpontjában a szerződési feltétel – a szerződés melléklet formájában történő megváltoztatásának következtében – úgy módosult, hogy már nem tekinthető tisztességtelennek, de a szerződési feltétel eredeti változata tisztességtelen jellegének megállapítása a szerződés egészének érvénytelenségét eredményezheti, valamint a tekintetben, hogy lehetséges-e a bank által megállapított átváltási árfolyamra vonatkozó szerződési feltétel egyes elemei tisztességtelen voltának megállapítása – a bank átváltási árfolyam részét képező, egyoldalúan és nem egyértelműen megállapított árrésére vonatkozó rendelkezés törlésével –, továbbá annak kérdése, hogy közérdekbe ütközik-e csupán a szerződési feltétel egyes elemei tisztességtelen jellegének a fentiekben ismertetett módon történő megállapítása. Ezenfelül a kérdések tárgya az is, hogy a szerződésnek a tisztességtelen szerződési feltétel kiesésének eredményeképpen bekövetkező érvénytelensége a szerződés megkötésének napjára visszamenőleges hatályú következményekkel járó, konstitutív hatályú bírósági határozat eredményeként értelmezett szankciónak minősül-e, valamint – az Alapjogi Charta 2010. március 30-i szövege 47. cikkének fényében – az a kérdés, hogy a nemzeti bíróság köteles-e tájékoztatni a fogyasztót az érvénytelenség megállapításának jogi következményeiről, valamint az eladó vagy szolgáltató esetleges visszatérítési követeléseiről.

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

- 1) Úgy kell-e értelmezni a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv (HL 1993. L 95., 29. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 2. kötet, 288. o.) 4. cikkének (1) bekezdésével, valamint 6. cikkének (1) bekezdésével és 7. cikkének (1) bekezdésével összefüggésben értelmezett 3. cikkének (1) és (2) bekezdését, hogy a nemzeti bíróság akkor is köteles a fogyasztóval kötött szerződésben foglalt feltétel tisztességtelen jellegét (az irányelv 3. cikkének (1) bekezdése alapján) megállapítani, ha a határozathozatal időpontjára – a szerződéses fél által melléklet útján elvégzett szerződésmódosítás következtében – a szerződési feltétel úgy módosult, hogy nem minősül tisztességtelennek, noha a szerződési feltétel eredeti változata tisztességtelen jellegének megállapítása a szerződés egészének megszüntetését (érvénytelensége megállapítását) eredményezheti?
- 2) Úgy kell-e értelmezni a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv (HL 1993. L 95., 29. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 2. kötet, 288. o.) 3. cikkének (1) bekezdésével és (2) bekezdésének második mondatával, valamint 2. cikkével összefüggésben értelmezett 6. cikkének (1) bekezdését, hogy az lehetővé teszi a nemzeti bíróság számára, hogy a bank által megállapított devizaátváltási árfolyamra vonatkozó szerződési

feltételnek csak a fogyasztó részére nyújtott hitel indexálására vonatkozó egyes elemeit minősítse tisztességtelennek (az alapügyhöz hasonlóan), a banki átváltási árfolyam részét képező, egyoldalúan és nem egyértelműen megállapított árrésére vonatkozó rendelkezés törlése útján, valamint hogy a központi bank (Narodowy Bank Polski [lengyel nemzeti bank]) középárfolyamára vonatkozó egyértelmű rendelkezés hatályának fenntartása, amely miatt nem szükséges, hogy a törölt rész helyébe bármely jogszabályi rendelkezés lépjen, [...] azzal jár-e, hogy helyreáll a tényleges egyensúly a fogyasztó és az eladó, illetve szolgáltató között, bár megváltoztatja a fogyasztó által az eladó, illetve szolgáltató részére nyújtott szolgáltatásra vonatkozó rendelkezés lényegét?

- 3) Úgy kell-e értelmezni a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv (HL 1993. L 95., 29. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 2. kötet, 288. o.) 7. cikkének (1) bekezdésével összefüggésben értelmezett 6. cikkének (1) bekezdését, hogy közérdekbe ütközik a szerződési feltétel egyes elemei tisztességtelen jellegének a második kérdésben ismertetett módon történő megállapítása, még abban az esetben is, ha a nemzeti jogalkotó az alapügyben vizsgáltakhoz hasonló tisztességtelen szerződési feltételek alkalmazásának megszüntetését biztosító intézkedéseket vezet be, olyan rendelkezések elfogadásával, amelyek előírják, hogy a bankok részletesen határozzák meg a hitel és a tőke- és kamattörlesztés összegének kiszámításának alapjául szolgáló pénznem átváltási árfolyama megállapításának módjait és határidőit, valamint a hitel folyósításának és törlesztésének pénznemére történő átszámítás szabályait?
- 4) Úgy kell-e értelmezni a szerződés fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv (HL 1993. L 95., 29. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 2. kötet, 288. o.) 6. cikkének (1) bekezdésében említett jogi kötőerő hiányát, amely az irányelv 3. cikkével összefüggésben értelmezett 2. cikkének a) pontjában meghatározott tisztességtelen szerződési feltételek kiesésének következménye, hogy az olyan szankciónak minősül, amely a fogyasztó kifejezett kérésére meghozott, a szerződés megkötésének napjára visszamenőleges, azaz *ex tunc* hatályú következményekkel járó, konstitutív bírósági határozat eredményeképpen következik be, a fogyasztó és az eladó, illetve szolgáltató visszatérítési követelése pedig az ítélet jogerőre emelkedésével válik esedékessé?
- 5) Úgy kell-e értelmezni a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelvnek (HL 1993. L 95., 29. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 2. kötet, 288. o.) az Európai Unió Alapjogi Chartájának 2010. március 30-i szövege (HL 2010. C 83., 389. o.) 47. cikkével összefüggésben értelmezett 6. cikkének (1) bekezdését, hogy az előírja a nemzeti bíróság számára, hogy a tisztességtelen feltételek törlésével összefüggésben a szerződés

érvénytelenségének megállapítását kérő fogyasztót tájékoztassa e döntés jogi következményeiről, így az eladó, illetve szolgáltató (bank) esetleges olyan visszatérítési követeléseiről, amelyeket nem jelentettek be az adott eljárás során, valamint amelyek megalapozottságát nem állapították meg egyértelműen, akár abban az esetben, amikor a fogyasztót hivatásos képviselő képviseli?

A hivatkozott uniós rendelkezések

A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK irányelv: negyedik, huszonegyedik és huszonnegyedik preambulumbekkezdés, 3., 4. és 6. cikk;

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 2010. március 30-i szövege: 47. cikk.

A hivatkozott nemzeti rendelkezések

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (a polgári törvénykönyvről szóló, 1964. április 23-i törvény) (egységes szöveg: *Dziennik Ustaw* 2019., 1145. tétel) (a továbbiakban: polgári törvénykönyv): 58., 120., 353¹. cikk, 358. cikk (a 2009. január 24-én hatályba lépő 2008. október 23-i törvény szerinti változat alapján [Dz.U. 228. szám, 1506. tétel]), 385¹., 385²., 388., 405., 410. cikk.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. kodeks postępowania cywilnego (a polgári perrendtartásról szóló, 1964. november 17-i törvény) (egységes szerkezetben: 2019. július 19., *Dziennik Ustaw* 2019., 1460. tétel): 5., 156¹., 156²., 212. cikk.

Ustawa z dnia 21 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (a banktörvény és egyes egyéb törvények módosításáról szóló, 2011. július 21-i törvény) (*Dziennik Ustaw* 165. szám, 984. tétel): 1., 4. cikk.

A tényállás és az alapeljárás rövid bemutatása

- 1 A felperesek 2008-ban fogyasztóként 360 hónapos időtartamra lakáscélú ingatlan építési költségeinek fedezésére szolgáló jelzáloghitel-szerződést kötöttek az alperes bank jogelődjével. A hitelmegállapodás aláírását megelőzően a felperesek találkoztak egy pénzügyi tanácsadóval (közvetítővel), aki a CHF-hez kötött hitelt ajánlott, és tájékoztatta őket arról, hogy a CHF PLN-nel szembeni árfolyama növekedhet, ami befolyásolja a törlesztőrészlet összegét. A felperesek nem foglalmaztak meg kétségeket az indexált hitel konstrukcióját illetően.
- 2 Hitelkérelmükben jelezték, hogy PLN-ben kérik a hitel nyújtását, és a CHF árfolyamával történő indexálását kérik, valamint a bank által készített külön nyomtatványon nyilatkoztak arról, hogy PLN alapú hitelre kaptak ajánlatot, és

külföldi pénznemben nyújtott hitelt választottak, továbbá előzetesen tájékoztatták őket a devizában felvett hitel kockázatairól.

- 3 A hitelmegállapodás értelmében a hitelt PLN-ben folyósítják, a folyósítást követően pedig az alperes a bank vételi/eladási árfolyamra vonatkozó táblázatában jelzett folyósítás napja szerinti vételi árfolyama szerint CHF-ben történik az indexálás. A hitel visszafizetésére ugyanakkor PLN-ben kerül sor, és a törlesztő részleteket a deviza eladási árfolyama alapján számítják ki. A bank árfolyamra vonatkozó táblázatában jelzett devizavételi/eladási árfolyamok a Narodowy Bank Polski (lengyel nemzeti bank) középárfolyamára, valamint a bank árrésére utalnak. A hitel kamata a Libor 3 M irányadó kamatlábon alapul.
- 4 A bíróság által tisztességtelennek ítélt feltételek szövege a következő.

„1. § (1) bekezdése: A bank a Hitelfelvevő részére [...] összegű, CHF [...] árfolyamhoz indexált Hitelt nyújt lengyel zlotyban, a Hitelfelvevő pedig kötelezettséget vállal arra, hogy a Hitelt a szerződés rendelkezéseinek megfelelően használja fel, valamint a felhasznált Hitel kamatokkal növelt összegét a szerződésben megadott határidőkben visszafizeti, és a bank részére a jutalékot, díjakat és a szerződésben meghatározott egyéb költségeket kifizeti. A hitelösszeg a következőkből áll: [...]

A folyósítás időpontjában a hitel összegét abban a pénznemben kell meghatározni, amelyhez a Hitelt indexálták, a devizának a Bank által nyújtott jelzáloghitelek tekintetében a vételi/eladási árfolyamok 17. §-ban részletesen meghatározott táblázatában szereplő vételi árfolyama alapján. Ezt követően a devizában meghatározott összeget napi szinten lengyel zlotyra kell átváltani azon deviza vételi árfolyama alapján, amelyhez a hitelt indexálták, a Bank által nyújtott jelzáloghitelek tekintetében a vételi/eladási árfolyamok 17. §-ban részletesen meghatározott táblázatában megadott vételi árfolyamon.”

„7. § (2) bekezdése

A Kifizetési Kérelemben említett Hitelösszeg kifizetése az e kérelemben megjelölt, belföldi banknál vezetett bankszámlára történő átutalással történik. A felhasznált hitel kifizetése időpontjának az átutalás napja minősül. A lengyel zlotyban folyósított összeget minden esetben arra a pénznemre váltják át, amelyhez a Hitelt indexálták, a Bank által nyújtott jelzáloghitelek tekintetében megadott, a Bank által teljesített kifizetés napján irányadó vételi árfolyam alapján.”

„10. § (6) bekezdése:

A Hitelfelvevő által teljesített minden egyes fizetés elszámolására abban a devizában kerül sor, amelyhez a Hitelt indexálták, a devizának a Bank által nyújtott jelzáloghitelek tekintetében a vételi/eladási árfolyamok táblázatában megadott, a pénzeszközök Bank részére történő kifizetésének napján irányadó eladási árfolyama alapján. [...]”

„17. §

(1) *A Hitelek kifizetésének és visszafizetésének elszámolása tekintetében a Bank által nyújtott, a Bank ajánlatában szereplő jelzáloghitelek tekintetében megadott, a kifizetés, illetve visszafizetés napján irányadó megfelelő vételi/eladási árfolyamokat kell alkalmazni.*

(2) *A vételi árfolyamokat a következőképpen kell meghatározni: a zloty az NBP (lengyel nemzeti bank) középárfolyamokra vonatkozó táblázatában közölt, adott devizákkal szembeni középárfolyama és a vételi árrés különbözete.*

(3) *Az eladási árfolyamokat a következőképpen kell meghatározni: a zloty-nak az NBP (lengyel nemzeti bank) középárfolyamokra vonatkozó táblázatában közölt, adott devizákkal szembeni középárfolyama, és az eladási árrés összege.*

(4) *A Bank által nyújtott jelzáloghitelek tekintetében irányadó vételi/eladási árfolyamok kiszámításához a zloty-nak az NBP (lengyel nemzeti bank) középárfolyamokra vonatkozó táblázatában adott napon közölt, a Bank vételi/eladási árrésével korrigált, adott devizákkal szembeni árfolyamát kell alkalmazni [...].”*

- 5 A bank a deviza vételi/eladási árfolyamának kiszámításához a Narodowy Bank Polski (lengyel nemzeti bank) által munkanaponként kiszámított, adott napi deviza-középárfolyamokat vette figyelembe, és azokhoz hozzáadta (vagy azokból levonta) a bank árrését, amelynek számítási módját a szerződésben nem határozták meg. A deviza így meghatározott vételi vagy eladási árfolyamát közzétették, és az a következő nappal irányadó volt az elszámolások tekintetében.
- 6 2011. március 7-én a felek aláírták a hitelszerződés kiegészítő mellékletét, amely lehetővé tette a hitel PLN-ben vagy CHF-ben történő visszafizetését. Ez a bank által az indexálás devizája vételi/eladási árfolyamának meghatározásához használt árrésének számítási módjait tartalmazó rendelkezéseket tartalmazott. A módosítás megkötésétől kezdve a felperesek a hitel törlesztőrészleteit CHF-ben fizetik vissza, a devizát a szabad piacon vásárolva meg.
- 7 A CHF árfolyamának növekedése, amely a PLN-ben kifejezett hitelrészletek jelentős növekedését vonta maga után, ahhoz vezetett, hogy a nagyszámú fogyasztó nehéz helyzetének kezelése érdekében megoldásokat keressenek. Válaszul a Związek Banków Polskich (lengyel bankszövetség) a Bíróság C-260/18. sz. ügyben 2019. október 3-án hozott ítéletének kihirdetését követően az internetes oldalán egy közleményt tett közzé, amelyben felhívta a figyelmet arra, hogy a szerződés érvénytelenségének megállapítása esetén a bank követelheti a kifizetett tőke visszatérítését, valamint az e tőkének a szerződésben meghatározott időszakban történő felhasználásáért járó díjazást.
- 8 A nemzeti bíróság úgy véli, hogy a lengyel jog rendelkezései, azaz a polgári törvénykönyv 385.¹ cikkének 1. és 3. §-a alapján a felek közötti szerződés lengyel pénznemben (PLN) meghatározott hitelösszeg és a tőke-, illetve kamattörlesztési

részletek svájci frankhoz (CHF) indexálására, valamint az árfolyam meghatározásának szabályaira vonatkozó rendelkezései az irányelv 4. cikke (2) bekezdésének értelmében is a szerződés elsődleges tárgyára vonatkoznak (lásd: a Bíróság 2017. szeptember 20-i Andriuc ítélete [C-186/16, 38. pont]; Kásler és Káslerné Rábai ítélete [C-26/13, 59. pont]). Az indexálási mechanizmusra vonatkozó rendelkezéseket érthetően fogalmazták meg, így a felperesek fogyasztóként a hiteltanácsadóval folytatott megbeszéléseket követően kellő mértékben megismerték a devizaárfolyam változásának kockázatát (jóllehet a gyakorlatban nem számítottak a CHF PLN-nel szembeni árfolyamának ilyen jelentős emelkedésére), amit írásban tett megfelelő nyilatkozatban meg is erősítettek. E körülmények között az indexálási mechanizmusra vonatkozó szerződési feltételeket a kérdést előterjesztő bíróság a polgári törvénykönyvnek az irányelv 4. cikkének (2) bekezdésével összefüggésben értelmezett 3. cikke (1) bekezdésének megfelelően értelmezett 385.¹ cikkének 1. és 3. §-a alapján nem minősítette tisztességtelennek. A kérdést előterjesztő bíróság ugyanakkor e rendelkezésekre tekintettel tisztességtelennek ítéli azokat a szerződési feltételeket, amelyek az átváltási árfolyam megállapításának módjára vonatkoznak, azonban kizárólag a devizavételi vagy -eladási árfolyamot a bank árrésétől függővé tevő részükben, amelyet a bank egyoldalúan, a fogyasztó számára ismeretlen mechanizmusok alkalmazásával határozott meg. A nemzeti bíróság szerint nem minősülnek tisztességtelennek a szerződési feltételnek az átváltási árfolyamra vonatkozó azon elemei, amelyek az árfolyam meghatározásának alapjaként a Narodowy Bank Polski (lengyel nemzeti bank) középárfolyamára hivatkoznak. A nemzeti bíróság továbbá úgy véli, hogy a bank devizaárfolyam részét képező árrésének meghatározására szolgáló mechanizmus magyarázatának a hitelszerződés felek által aláírt kiegészítő mellékletébe való beillesztése azzal a következménnyel járt, hogy e szerződési feltétel elveszítette tisztességtelen jellegét.

Az alapeljárás feleinek alapvető érvei

- 9 A bank a kereset elutasítását kéri arra hivatkozva, hogy a szerződés összhangban van a nemzeti jog rendelkezéseivel, a fogyasztókat nem tévesztette meg, az indexálási záradékok pedig nem minősülnek tisztességtelennek. Ezenkívül az alperes a felperesek pénzkövetelésének elévülésére hivatkozott. A bank nem jelentett be visszatérítés iránti követelést.

Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem indokolásának rövid összefoglalása

Az első kérdésről

- 10 A probléma középpontjában az a kérdés áll, hogy amennyiben megállapításra kerül valamely szerződési feltétel eredeti változatának tisztességtelen jellege, erre tekintettel érvényesíthetők-e e helyzet jogszabályban előírt következményei abban az esetben, ha e rendelkezések a felek akaratából időközben módosultak.

Valamely rendelkezés tisztességtelen jellege megállapításának e rendelkezés megsemmisítésének a következményével kell járnia, úgy, hogy jogi és gazdasági szempontból olyan helyzet álljon elő, amelyben a fogyasztó ilyen feltétel hiányában lenne (lásd: a Bíróság 2012. március 15-i Pereničová és Perenič ítélete [C-453/10, 31. pont]; 2016. december 21-i Gutierrez Naranjo és társai ítélete [C-154/15, C-307/15 és C-308/15 61. pont]; 2019. március 14-i Dunai ítélete [C-118/17]). Amennyiben nem állapítható meg a szerződési feltétek csupán valamely részének tisztességtelen jellege, szükségessé válhat a szerződés egészének megszüntetése, mégpedig megkötésének időpontjára visszamenőleges, azaz *ex tunc* hatállyal. Ez ugyanakkor ellentétesnek tűnik a fogyasztó és a bank szándékának előzetes kifejezésével, akik a tisztességtelen feltételt megváltoztató kiegészítő melléklet aláírásával megvalósították a felek közötti tényleges egyensúlyt. A bíróság ítélete ezáltal a szerződés egy, az ítélethozatal időpontjában a feleket köté változtatától eltérő megfogalmazására vonatkozna. A szerződés megszűnésének (érvénytelenségének) megállapítása azzal a következménnyel járna, hogy a bank nemcsak a fogyasztók által a tisztességtelen feltételek alapján fizetett összegeket lenne köteles visszafizetni, hanem azokat is, amelyeket a kiegészítő melléklettel megváltoztatott, immáron tisztességes feltételek alapján fizettek. Az ilyen eredmény ellentétesnek tűnik az irányelv céljával, amely abban áll, hogy helyreállítsa a felek közötti egyensúlyt elvileg a szerződés egésze érvényességének fenntartásával (lásd: a Bíróság 2012. március 15-i Pereničová és Perenič ítélete [C-453/10, 31. pont]).

- 11 A szerződés mellékletének a felek általi megkötése következtében, amely magában foglalja a bank indexálási devizaárfolyamának részét képező árrés kiszámítására szolgáló mechanizmust arra az esetre, ha a fogyasztó a hitel lengyel pénznemben történő visszafizetéséhez való jogát gyakorolja, a szerződési feltételek eredeti, tisztességtelen jellegű megfogalmazásukban jelenleg már nem kötik a feleket. E tisztességtelen feltétel alapján számították ki azonban a hitel összegét, és került sor több tőke- és kamattörlesztési részlet visszafizetésére. Ez pedig megalapozza a felperesek – legalábbis részben – jogos visszatérítési követeléseit.
- 12 Az Európai Unió Bírósága 2017. szeptember 20-i Andriuc ítéletben (C-186/16) megállapította, hogy egy szerződési feltétel tisztességtelen jellege az érintett szerződés megkötésének időpontjához viszonyítva értékelendő, figyelemmel mindazon körülményekre, amelyekről az eladónak vagy szolgáltatónak a szerződés megkötésének időpontjában tudomása lehetett, és amelyek a szerződés későbbi teljesítésére kihathattak (57. pont). Hasonló megközelítés alakult ki a lengyel bíróságok ítélkezési gyakorlatában is.

A második kérdésről

- 13 Az alapügyben vizsgált záradék (a szerződés 17. §-ának (2), (3) és (4) bekezdése) tisztességtelen volt a bank által alkalmazott árrés tekintetében, amelyet a bank számított ki, és a szerződés eredeti megfogalmazása nem határozta meg a kiszámításának szabályait, ami a bíróság szerint ellentétes volt a jóhiszeműség

követelményével, és jelentős egyenlőtlenséget idézett elő a jogokban a fogyasztó kárára. E záradék a devizavételi árfolyamot a következőképpen határozta meg: az NBP (lengyel nemzeti bank) táblázatában közzétett deviza-középfolyam és a *vételi árrés különbözete*, a deviza eladási árfolyamát pedig a következőképpen határozta meg: az NBP (lengyel nemzeti bank) táblázata szerinti deviza-középfolyam, hozzáadva az eladási árrést. A jelen ügyben a bank devizaárfolyamra hatást gyakorló két tényező egyikét jelentő árrésére vonatkozó rendelkezés érvénytelenségének megállapítása esetén nem szükséges a hiányosság bármely más rendelkezéssel való helyettesítése. Az ilyen eljárás kétségtelenül megváltoztatja a szerződéses rendelkezés eredeti szövegének értelmét, mivel megfosztja a bankot az árfolyamrészről eredő nyereségtől. Érdemes azonban megjegyezni, hogy a szerződési feltétel éppen a bank árfolyam-különbözetből eredő, nem egyértelmű nyeresége miatt minősült tisztességtelennek. Ennélfogva e nyereség kizárása megszünteti ezt a tisztességtelen jelleget.

- 14 A nemzeti bíróság előtt az a kérdés merül fel, hogy a polgári törvénykönyv uniós joggal összhangban értelmezett 385¹. cikkének 1. §-a alapján az irányelv 6. cikkének (1) bekezdésével és a Bíróság eddigi ítélkezési gyakorlatával összefüggésben megengedett-e valamely szerződési feltétel kizárólag egyetlen eleme érvénytelenségének megállapítása, a többi elem hatályban tartása mellett. A nemzeti bíróság szerint ez a helyzet különbözik azoktól az esetektől, amelyekben a részleges érvénytelenség megállapításának tilalmára vonatkozó szabály jelenik meg, mivel nem követeli meg, hogy a szerződési feltétel egy része érvénytelenségének megállapításából eredő jogi hiányosságot egy másik rendelkezéssel helyettesítsék. Másrészt azonban nem irányul a szerződési feltétel egészének egyszerű kizárására. Következésképpen a nemzeti bíróság szerint is el kell oszlatni az irányelv 6. cikke (1) bekezdésének értelmezésével kapcsolatos kétségeket, és meg kell válaszolni azt a kérdést, hogy lehetséges-e kizárólag a szerződési feltétel azon része érvénytelenségének megállapítása, amely miatt e feltétel tisztességtelennek minősül, anélkül, hogy azt valamely más rendelkezéssel kellene helyettesíteni, még akkor is, ha ez e feltétel értelmének megváltoztatásához vezet.

A harmadik kérdéstről

- 15 A kérdést előterjesztő bíróság szerint értelmezést igényel az irányelv első, második, harmadik, hatodik, hetedik, nyolcadik és huszonegyedik preambulumbekzdésével összefüggésben az irányelv 7. cikkének (1) bekezdésével összefüggésben értelmezett 6. cikkének (1) bekezdése, hogy abban az esetben, ha a tagállam olyan rendelkezéseket fogadott el, amely alapján nem lehet (az alapügy tárgyát képezőkhöz hasonló) tisztességtelen feltételeket szerződésbe foglalni, a szerződési feltétel tisztességtelen jellegének megállapításához fűződő büntető jellegű következmények fenntartásával továbbra is vissza kell tartani az eladókat, illetve szolgáltatókat az ilyen feltételek alkalmazásától. A bíróságban kétségek merültek fel azzal kapcsolatban, hogy indokolt-e a részleges érvénytelenség megállapításának tilalma (amely valamely szerződési feltétel részbeni érvénytelenné nyilvánításának megengedhetőségét

jelenténé), ami a szerződés egészének érvénytelenségéhez vezethet, holott nem ez az ítélet lesz az oka annak, hogy a bankok lemondanak az alapügyben szereplőhöz hasonló feltételek szerződéseikbe illesztéséről. Erre ugyanis már a tagállam által elfogadott törvényi rendelkezések miatt kerül sor. A devizaalapú hiteleket nyújtó bankok gyakorlata miatt a lengyel jogalkotó a 2011. július 29-i törvénnyel a lengyel pénznemtől eltérő devizában nyilvántartott hitelszerződés alapvető elemeként bevezette a devizaárfolyam meghatározásának részletes szabályait és határidőit, amely alapján különösen a hitel összege, annak részletei és a tőke- és kamattörlesztési részletek, valamint a hitel folyósításának vagy törlesztésének pénznemére történő átszámítás szabályai meghatározásra kerülnek (az ustawa z 29 lipca 2011 o zmianie ustawy Prawo Bankowe oraz niektórych innych ustaw [a banktörvény és egyes egyéb törvények módosításáról szóló, 2011. július 21-i törvény] 1. cikkének 1. pontja). A bíróság álláspontja szerint ezáltal a lengyel jogalkotó eleget tett az irányelv negyedik és huszonegyedik preambulumbekzdéséből, valamint 7. cikkének (1) bekezdéséből eredő kötelezettségnek.

- 16 A korábbi ítélkezési gyakorlat, amelyben a Bíróság kimondta a részleges érvénytelenség megállapításának tilalmát, olyan helyzetre vonatkozott, amelyben valamely szerződési feltétel részleges érvénytelenítése esetében e feltétel helyébe valamely jogi szabály, vagy maga a bíróság határozata lépett volna. A Bíróság a valamely kötelező érvényű szerződési feltétel hatályának – tisztességtelen elemeinek érvénytelenítése melletti – fenntartására irányuló ilyen intézkedések tilalmát az irányelv által védett közérdekkel indokolta (a Bíróság 2012. június 14-i Banco Español de Credito SA ítélete [C-618/10, 67-69. pont]. Ezt a közérdeket az irányelv preambulumbekzdései ismertetik, és az állampolgárok fogyasztóként attól való megóvását szolgálja, hogy az eladó vagy a szolgáltató visszaéljen hatalmával, különösen a fogyasztói jogok szerződésekből való tisztességtelen kizárása vagy azokban való tisztességtelen korlátozása révén. E cél megvalósításának főszabály szerint az irányelvet átültető szabályok elfogadásával kell megtörténnie. Az irányelv feltételezi, hogy a tisztességtelen feltételek – és olykor a szerződés egésze – bíróság általi érvénytelenítésének szankciója a jövőre nézve visszatartó erővel bír. A bíróságok kreatív ítélkezési gyakorlata alááshatja e célkitűzést (a Bíróság 2012. június 12-i Banco Español de Credito SA ítélete [C-618/10, 65-69. pont]; 2016. december 21-i Francisco Gutierrez Naranjo ítélete [C-154/15, C-307/15, C-308/15, 56-57. és 60-61. pont]).

A negyedik kérdésről

- 17 A kérdést előterjesztő bíróság szerint az irányelv huszonegyedik preambulumbekzdése és 6. cikkének (1) bekezdése tekintetében a lengyel jogalkotó nem ültette át teljes mértékben a lengyel jogrendbe az irányelv céljait, amelyek annak biztosításában nyilvánulnak meg, hogy a fogyasztó és az eladó (szolgáltató) közötti szerződés ne kösse a feleket, ha az a tisztességtelen feltételek kihagyásával nem teljesíthető. A polgári törvénykönyv 385¹.cikke 2. §-ának értelmében, ha valamely szerződési feltétel nem köti a fogyasztót, a szerződés fennmaradó része továbbra is köti a feleket. A nemzeti jogalkotó

figyelman kívül hagyta az irányelv 6. cikkének (1) bekezdésében foglalt, „ha a tisztességtelen feltételek kihagyásával is teljesíthető” kitélt. A lengyel polgári törvénykönyv lehetővé teszi a szerződésnek a szerződő fél kérelmére hozott konstitutív hatályú bírósági határozat alapján történő visszamenőleges hatályú (azaz a megkötés napjával történő) érvénytelenítését, a visszaélés intézménye keretében, amelyet a polgári törvénykönyv 388. cikke szabályoz. E lehetőségnek a szerződő fél általi gyakorlására vonatkozó feltételek természetesen jelentősen eltérnek az irányelv 3. cikkének (1) és (2) bekezdésében foglalt feltételektől.

- 18 A Bíróság irányelv 6. cikke (1) bekezdésének értelmezésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlata azonban a szerződés érvénytelensége szankciójának a lengyel ítélkezési gyakorlatban feltártaktól eltérő jellegzetességeire utal abban az esetben, amikor a szerződés nem maradhat érvényes a tisztességtelen feltételek szerződésből történő törlését követően. A 2014. április 30-i Kásler, Káslerné Rábai ítélet (C-26/13) 84. pontjában a Bíróság megállapította, hogy a szerződés megsemmisítésének főszabály szerint az a következménye, hogy a részletekben megfizetendő fennmaradó kölcsönösszeg azonnal esedékessé válik. Ezzel szemben a Bíróság a 2019. október 3-i Dziubak ítéletben (C-260/18) kimondta, hogy a szerződés fenntartása vagy érvénytelenségének megállapítása a bíróság által a tisztességtelen feltételek kiküszöbölése tekintetében a fogyasztó ezzel kapcsolatos szándékától függ (lásd a rendelkező rész 2. és 4. pontját). Végül a 2016. december 21-i Francisco Gutierrez Naranjo ítéletben (C-154/15, C-307/15 és C-308/15) a Bíróság a fogyasztó az eladó vagy szolgáltató jogalap nélküli – a fogyasztó kárára az említett tisztességtelen feltétel alapján való – gazdagodásának visszatérítéséhez való jogára helyezi a hangsúlyt (lásd a 66. pontot). Ez azt jelenthetné, hogy a szerződés érvénytelenségének tisztességtelen feltételek kizárása miatti megállapítására a bíróság konstitutív hatályú határozata alapján, nem pedig jogszabály erejénél fogva, és kizárólag az egyik szerződő fél (fogyasztó) kérelmére kerül sor, aminek eredményeképpen a fogyasztó jogosult lesz az eladó vagy szolgáltató jogalap nélküli – a fogyasztó kárára való – gazdagodásának visszatérítését követelni. A nemzeti bíróságban az említett határozatok alapján kétségek merültek fel azzal kapcsolatban, hogy ily módon kell-e értelmezni a szerződés érvénytelenségének szankcióját.
- 19 Az irányelv 6. cikke (1) bekezdésének a szerződés érvénytelenségének lényegével kapcsolatos értelmezése meghatározó jelentőséggel bír az alapügyben a nemzeti jog irányelv célkitűzésével összhangban történő értelmezése szempontjából. A szankció jellegének meghatározása elengedhetetlen a felperesek által támasztott visszatérítési követelések esedékességi időpontjának, valamint az alperes által felhozott elévülési kifogás megalapozottságának vizsgálatához. Ezt követően fontos annak megvizsgálásához, hogy a szerződés érvénytelenné nyilvánítása a fogyasztó érdekét szolgálja-e. Abban az esetben ugyanis, ha az érvénytelenséget (szerződés érvényességének hiányát) megállapító ítélet konstitutív, nem zárható ki, hogy valamely bank egy másik eljárásban a lehívott (folyósított) hitel visszafizetése iránti követelést nyújt be a fogyasztóval szemben, és feltételezhető, hogy e követelés még nem évült el. Végezetül pedig az irányelv 6. cikke (1) bekezdésének a nemzeti szabályozástól eltérő értelmezése, és az, hogy nem

lehetséges a nemzeti szabályozást az irányelv céljával összhangban értelmezni, az irányelv hibás átültetését tárhatja fel, és a lengyel állam kártérítési felelősségét vonhatja maga után.

Az ötödik kérdésről

- 20 Az e kérdésre adott válasz akkor bír jelentőséggel az alapeljárás szempontjából, ha a Bíróság az irányelv 6. cikkének (1) bekezdése alapján megállapítja, hogy a bíróság köteles valamely feltétel tisztességtelen jellegét megvizsgálni akkor is, ha e feltételt a felek akaratából utólag módosították, azonban akadályát képezi annak, hogy a szerződéses feltétel egyes elemeit tisztességtelennek lehessen minősíteni. Ekkor állnak fenn annak feltételei, hogy meg lehessen állapítani a szerződés egészének érvénytelenségét.
- 21 A Bíróságnak a 6. cikk (1) bekezdésének értelmezésére vonatkozó ítélkezési gyakorlata szerint a fogyasztó védelmének biztosításához figyelembe kell venni annak valós, és így fennálló érdekeit. Ezen érdekek védelme azokra a következményekre is kiterjed, amelyek a jogvita időpontjában fennállnak vagy előre látható körülmények között valóban bekövetkeznek, amennyiben a nemzeti bíróság a szerződés érvénytelenségét állapítja meg (a Bíróság 2019. október 3-i Dziubak ítélete [C-260/18, 53. pont], és 2013. február 21-i Banif Plus Bank ítélete [C-472/11, 23., 27. és 35. pont]). A Bíróság arra is felhívja a figyelmet, hogy a 93/13 irányelv nem megy el addig, hogy kötelezővé tegye az irányelv által a fogyasztók javára bevezetett, az eladók vagy szolgáltatók által alkalmazott tisztességtelen feltételekkel szembeni védelem rendszerét. Következésképpen, amennyiben a fogyasztó úgy dönt, hogy nem hivatkozik e védelmi rendszerre, az nem alkalmazandó. A fogyasztónak még inkább joga van arra, hogy lemondjon arról, hogy – ugyanezen rendszert alkalmazva – védelemben részesüljön a szerződés teljes érvénytelenségének megállapításából eredő hátrányos következményekkel szemben (a Bíróság 2019. október 3-i Dziubak ítélete [C-260/18, 54. és 55. pont]).
- 22 Mivel a 93/13 irányelv azt feltételezi, hogy a fogyasztók a szerződésben és a bírósági eljárásban a gyengébb felek (az irányelv ötödik preambulumbekzdése és 7. cikkének (1) bekezdése), biztosítani kell számukra a megfelelő védelmi intézkedéseket a bíróság előtti igényérvényesítéshez. Következésképpen a bíróság nemcsak arra köteles, hogy hivatalból vizsgálja a szerződési feltételek tisztességtelen jellegét, hanem köteles a fogyasztót és az eladót vagy szolgáltatót tájékoztatni a feltételek tisztességtelen jellegének megállapításáról. A jogalanyok uniós jogból származó jogainak a hatékony bírói jogvédelmére vonatkozó követelménye, ahogyan ezt az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke biztosítja, arra kötelezi a szerződési feltétel tisztességtelen jellegét hivatalból észlelő nemzeti bíróságot, hogy a kontradiktórius eljárásban részt vevő felek számára lehetővé tegye e kérdés megvitatását (lásd a Bíróság 2013. február 21-i Banif Plus Bank Zrt. ítéletét [C-472/11. 29. és 36. pont]). A fogyasztó azonban csak akkor dönthet úgy, hogy igénybe veszi a 93/13 irányelv rendszeréből és az azt átültető nemzeti jogi rendelkezésekből eredő védelmet, ha nemcsak magáról a

szerződési feltétel tisztességtelen jellegéről szerez tudomást, hanem a védelmi rendszer működésbe hozásának hatásairól is, vagyis a tisztességtelen feltételek kiküszöböléséről, a szerződés fenntartásának megengedhetőségéről, valamint a fogyasztó tisztességtelen feltételek kizárásából vagy a szerződés érvénytelenné nyilvánításából eredő jogairól és kötelezettségeiről is. A Dziubak ítélet (C-260/18) 66. pontjában a Bíróság kifejtette, hogy amennyiben a nemzeti bíróság megállapítása szerint valamely szerződési feltétel tisztességtelen, e bíróság annak alkalmazását mellőzni köteles, kivéve ha a fogyasztó ezt ellenzi, amely alól egyetlen kivétel tehető, ha a fogyasztó, miután a nemzeti bíróság megfelelően tájékoztatta, kifejezi azon szándékát, hogy nem kíván az ilyen kikötés tisztességtelen jellegére hivatkozni. A Bíróság azonban ebben az ítéletben nem pontosította a bíróság tájékoztatására vonatkozó kötelezettségének terjedelmét. Különösen fontos, hogy ez a tájékoztatási kötelezettség csak magára a feltétel tisztességtelen jellegének megállapítására, vagy az abból eredő jogi és gazdasági következményekre is vonatkozik-e. A kérdést előterjesztő bíróság szerint csak a teljes körű – azaz a feltétel tisztességtelen jellegéről vagy a szerződés érvénytelensége megállapításának szükségességéről, továbbá kölcsönös szolgáltatásokra vonatkozó, az érvénytelenség megállapításából következő visszatérítési kötelezettségről (és a nemzeti jog szempontjából például az elévülés tekintetében fennálló egyéb lehetséges következményekről) való – tájékoztatás teszi lehetővé a fogyasztó számára, hogy a védelmi rendszer igénybevétele kapcsán körültekintő döntést hozzon.

- 23 A jogi helyzetük tekintetében nem kellően tájékozott fogyasztók eljárási döntések teljes körű ismeretek nélkül, a képviselők javaslatai alapján történő meghozatala kockázatának lehetnek kitéve. Másrészt a nemzeti szabályozás az eljárásban részt vevő fél saját képviselőjébe vetett bizalmának feltételezésén alapul, és mentesíti a bíróságot számos tájékoztatási kötelezettség alól, ha az eljárásban részt vevő felet meghatalmazott képviseli. A kérdés csupán az, hogy magának a fogyasztónak és meghatalmazott képviselőjének kell-e viselnie a fogyasztó részéről a védelmi rendszer igénybe vételére vonatkozó döntéssel kapcsolatos jogkövetkezmények kockázatai vizsgálatának kockázatát. A fogyasztó csak akkor dönthet úgy, hogy valamely szerződés érvénytelenségének megállapítását kéri, ha e követelés bírósági ítéletben történő elfogadásának összes lehetséges következményéről tájékoztatást kapott.
- 24 A nemzeti polgári eljárási szabályok irányelv céljával összhangban történő értelmezéséhez szükséges az irányelv 6. cikke (1) bekezdésének értelmezése a bíróság fogyasztó részvételével zajló eljárásokkal kapcsolatos tájékoztatási kötelezettségének terjedelme tekintetében. A bíróság álláspontja szerint lehetséges egyes eljárási rendelkezéseket oly módon értelmezni, hogy azok megvalósítsák az irányelv célkitűzéseit, ha a bíróság tájékoztatásra vonatkozó kötelezettsége a Bíróság által adott értelmezés útján pontosításra kerül.